

ב.ב. בבית מו"ר (שליט"א) זצוק"ל היו מתחילים לברך ברכת הנהנין עם תנוק בגיל שנה וחצי שנתיים אף שבקושי יכל לדבר, ומו"ר ענה אמן אחר ברכתו. מו"ר כשנתן סוכרי לנכדו תנוק בגיל הנ"ל הי' אומר לו עשה ברכה והי' עונה אמן אחרי ברכתו.

וכן שחנכם בגיל מוקדם כזה טרם היותם בני חינוך, דברתי ע"כ עם גיסי הגאון הגדול הגרשז"א שליט"א ואמר לי שכך נוהגים שאף קטנים ביותר מלמדים אותם ברכה וזה לא מטעם חנוך דהא לא שייכים בחנוך אלא דכך נהגו וזה כעין שמראים להם על דוד ודודה אף שלא מבינים עדיין, כך עם הברכות והטעם כאן להכניס להם בראש דברי קדושה שיגדלו עם דברי קדושה, וכן אמר לי גיסי הגאון שליט"א שהוא לא עונה אמן ממש (כקריאתו) על ברכותיהם אלא אמן מגומגמת שתשמע כעין אמן והיינו שמושכה ולא מבטא היטב את הנו"ן ועושה כן כדי לחנך את התינוק שידע שצריך לענות אמן על ברכה ואינו עונה אמן ממש משום הדין שלא עונים אמן לתינוק קודם שהגיע לחנוך כנ"ל, אמנם מו"ר ענה אמן ממש.

והגרשז"ק שליט"א ג"כ אמר לי כסברת גיסי הגאון שעונים אמן על ברכות התנוקות קודם שהגיעו לחנוך, כדי לחנכו שיענה אמן אחרי ברכה אמנם סובר שיכול לענות אמן ממש כקריאתו משום שאין ענית אמן זה משום העונה אחר הברכה דבזה מירי המ"ב הנ"ל, אלא משום המברך (התינוק) כדי לחנכו שיענה אמן ונפ"מ היכא שהקטן המברך אינו שומע שאז לא עונים אמן על ברכתו, היוצא מכ"ז דאף שהתינוק אינו בר חינוך עדיין אבל לענית אמן אפשר לחנכו לכן עונים אמן על ברכתו.

22

השליח-צבור והקהל כשוה. אלא עצה אחרת יש, ונכון לעשותה כדי לצאת לכולי עלמא: שיכוין לסיים עם השליח-צבור (נו) בשוה, ואז אינו מחוייב לענות אמן, או (גם) שיתחיל שמונה-עשרה מעט קודם השליח-צבור, דהיינו הפסוק "אדני שפתי" וגו', דבזה המעט ודאי ליכא קפידא, דאיז ניכר כלל הקדמתו: (לו) אחר השליח-צבור. ורצה

24 310 יעו

כתב רב עמרם גאון שאין עונין אמן אחר גאל ישראל משום הפסק, ויש צריך לסמוך גאולה לתפלה, אזלם דעת הרמ"א שיכולין לענות אמן, ונוהגין שהש"ץ אומר בלחישא בכרי שלא יצטרך לענות אמן (וזהו"י טירוגא), וגם

25 כגון אכס"פ

וא"כ הוא מנהג ישן זיש על מנהג זה לסמוך, ולא לגעור על מי שמסיים בלחש. וידידי הרב ישראל פורת זצ"ל כתב לי טעם. מאחר שיש בזה חילוקי דיעות והדבר עלול לגרום להפרעה בין גאולה לתפלה שהללו יענו אמן והללו ימתאו וישתיקום ולפיכך הונהג שהש"ץ מסיים בלחש. ובמשנה ברורה סימן ס"ו סקל"ה כתב

27

כעו יעו

ברכת גאל ישראל בלחש, וכ"ה בחתן סופר או"ח ח"ב שער התפילה, וגם הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי שלסיים בלחש הוא מנהג יפה. ועיין גם בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' עא, ות"ו סי' מב וע"ש

אמן: (ט) אחריו אמן. איתא במדרש: כששומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפילו בלא הזכרת השם, חייב לענות אמן; ולכן נתפשט המנהג שעונין אמן אחר 'הרחמן' בכרכת-המוזק [אחרונים]: (י) אבל אם היה וכו'. מדרש

20 218

אפילו הוא אינו חייב בכרכה זו ומעשה כאחד מן הגדולים שלמד אצל רבו ותנוק אחר אבל פירא ובירך עליה בקול וזה הגדול לא ענה אמן ונזף בו רבו נזיפה גדולה כמו שמבואר ביו"ד סי' של"ד ונהג נזיפה ואח"כ פייסו ומחל לו באופן שירוש לכל העולם כמה גדול העונש מהשומע ברכה ואינו עונה אמן וסיפר לו מעשה נורא מעניין זה (לכזו נהקדמה) ולכך זה גם כששומע שעושין מי שצריך לאחד נכון לענות אמן ובוה מקיים מצות ואהבת לרעך כמוך ולכו עונין אמן אחר הרחמן (מנ"א סק"ג):

21 10 80 812

ז (לב) אינו אומר אמן (לג) אחר גאל (יד) ישראל משום דהוי הפסק: הגה (לד) ויש אומרים דעונין (יג) [ג] אמן, וכן נוהגין (לה) לענות (לו) אחר השליח-צבור, אבל אם התפלל לבד אין עונין אמן.

23 איתחול רבני (כ"ה חס"ק)

על פי הגמרא צריך לחזן לומר כל הנוסח של ברכות קריאת שמע שחרית וערבית בקול רם [וכן נוהגין הספרדים שבא"י], אבל האשכנזים מקילים בזה ואומרים רק מקצת הברכה בקול רם, והעיקר ההתחלה והסוף,

והש"ץ האומר בלחש ברכת גאל ישראל הוא נגד הגמרא. על כן מצוה לתקן להתחיל בקול רם ברכת יוצר אור ולסיים גאל ישראל בקול

איתחול רבני

רם.

26 כגון אכס"פ

ועיין חתן סופר על או"ח ח"ב שער התפלה ונ"כ וקרה"ת שכתב שהנכון לסיים בלחש. ועיין בלקט הקמח החדש סימן ס"ו ס"ק ל"ג ובאשל אברהם סימן ס"ז כתב בפירוש לסיים ברכת גאל ישראל בשחרית בלחש.